

Einar von Bredow

Omvälvningen i Indonesien

Världspolitikens dagsfrågor 1969 Nr 3
Utrikespolitiska institutet, Stockholm 1969

Einar von Bredow föddes 1931 i Tandjong Balei, på Sumatra i Indonesien och avled 2008 i Jönköping. Han var bl a utrikespolitisk medarbetare i *Expressen* och *Svenska Dagbladet* med Asien som specialitet och åren 1969-1989 var han utrikesreporter och kommentator i *Aktuellt* på SVT.

Mer om massakern i Indonesien 1965 på marxistarkivet:

[Svensk dagspress om massakern i Indonesien 1965](#) (bl a en intervju med von Bredow)

Gunnar Bylin: [Vad händer i Indonesien?](#) (skrift från 1967)

Vid vägskälet

I mitten av augusti 1962 stod republiken Indonesien till synes inför möjligheten att inleda ett helt nytt skede i sin historia. Kampanjen för att införliva Irian Barat (det nederländska västra Nya Guinea) hade krönts med framgång. Därtill innebar infångandet av den fanatiska islamiska rebellorganisationen Darul Islams ledare Kartosuwirjo, att landet för första gången i sin historia tillförsäkrats i det närmaste total inre säkerhet. Mycket syntes tala för att Indonesiens ledare sent omsider odelat skulle kunna ägna sitt intresse åt landets allt svårare sociala och ekonomiska problem.

I början av 1963 förelåg det också en rad tecken som tydde på att så skulle bli fallet. President Sukarno förmåddes av en grupp pragmatiska politiker och teknokrater under ledning av premiärminister Djuanda att dämpa den av kommunistpartiet PKI inspirerade kampanjen mot den projekterade grannfederationen Malaysia och accepterade ett ekonomiskt stabiliserings- och utvecklingsprogram. I maj godkände presidenten ett antal drastiska deflatoriska åtgärder i utbyte mot omfattande krediter och stora lån, som amerikanerna och Internationella Valutafonden förbundit sig att ställa till förfogande. Ansatserna till en ekonomisk stabiliseringspolitik stötte emellertid på motstånd från samtliga inflytelserika grupperingar.

För att förstå orsaken därtill måste vi ett ögonblick stanna vid maktstrukturen i det indonesiska samhället sådan denna kommit att utformas sedan ”den styrda demokratin” infördes 1959. (Se Lennart Ljunglöf: ”Indonesien under Sukarno”, 1962:8). Landet styrdes av en militär-civil konstellation, där den militära sidan under försvarsminister Abdul Haris Nasution var den dominerande. På den civila sidan återfanns president Sukarno och hans NASAKOM-uppsättning — företrädande nationalisterna, de religiösa och kommunisterna. Medan nationalisterna — främst nationalistpartiet PM — och de religiösa — främst de ortodoxa muslimernas Nahdatul Ulama — spelade relativt underordnade roller, hade kommunistpartiet PKI under ledning av Dipa Nusantara Aidit med tiden kommit att få en nyckelposition. Detta berodde delvis på att president Sukarno närmat sig partiet för att skapa en motvikt till den militära dominansen i landet, samtidigt som kommunisterna sökte skydd hos presidenten mot tvångsåtgärder från försvarsmaktens sida.

Armén, kommunisterna och Sukarno — dessa tre maktfaktorer avgjorde bakom ”den styrda demokratin” kulisser i subtilt samspel landets öden. Vi skall här granska de tre maktfaktorernas synpunkter på den projekterade ekonomiska stabiliseringen.

Armén eller — rättare sagt — officerskåren hade i hägnet av det i samband med revolterna 1958-1961 utfärdade undantags- och belägringstillståndet skaffat sig en utomordentligt stark ställning — inte bara på det politiska utan också på det administrativa och ekonomiska området. I och för sig insåg man inom stora delar av officerskåren mer än väl, att de projekterade saneringsåtgärderna var behövliga och till och med skulle gagna kårens administrativa och ekonomiska intressen. Men å andra sidan befarade man, att en sådan stabilisering skulle kräva ett upphävande av undantags- och belägringstillståndet samt en omfattande demobilisering. En sådan utveckling, befarade man inom officerskåren, skulle leda till en avsevärd reducering av det militära inflytandet på det politiska samt därmed även på det administrativa och ekonomiska området till förmån för ”ärkefienden PKI”. Sammanfattningsvis bör resonemanget inom kåren ha utmynnat i en beredvillighet att acceptera en ekonomisk stabilisering förutsatt att kommunisterna först på ett eller annat sätt neutraliserades.

PKI hade — tack vare alliansen med ”landsfadern och nationalhjälten” Sukarno — inte bara

hållit sin position utan till och med stärkt den under denna period av militärdominans. Alliansen hade dock endast givit partiet en ringa andel av den formella makten och genom anslutningen till Sukarnos nationella samlingsdoktrin berövat PKI-ledarna möjligheten att driva en radikal politik på det sociala och ekonomiska området. Däremot hade presidenten skapat ett utlopp för partiets revolutionära potential genom att tillåta det att gå i spetsen för agitationen mot ”nykolonialism och imperialism”. Att bekämpa dessa var i dåtidens Indonesien en historiskt betingad nationell dygd. En ekonomisk stabiliseringspolitik med hjälp av amerikanskt kapital krävde en dämpning av Indonesiens aggressivitet mot ”nykolonialism och imperialism”. Detta innebar i sin tur att PKI riskerade att få sitt enda agitatoriska utlopp igentäppt och därmed kanhända bli reducerat till en bland många obetydliga politiska konstellationer inom ”den styrda demokratis” ram.

En utomordentligt viktig fråga i sammanhanget är vilka motiv president Sukarno, som personligen saknade både intresse för och kunskaper i ekonomiska frågor, kan ha haft för att ens temporärt identifiera sig med de pragmatiska politikerna och teknokraterna. Det kan ha varit hans önskan att reducera det militära inflytandet som fällde utslaget. Kanhända anade han också, att hans kommunistiska bundsförvanter inte i längden skulle kunna undvika att agitatoriskt utnyttja de ekonomiska och sociala problemen. En sådan kommunistisk taktikförändring skulle onekligen i första hand ha drabbat den civila sociala och ekonomiska elit, som Sukarno själv tillhörde. Möjligen tänkte presidenten sig stabiliserings- och utvecklingsprogrammet som ett motvapen mot en kommunistisk offensiv på det ekonomiska och sociala området.

Arméns och PKI:s motstånd bragte emellertid snabbt presidenten på andra tankar — i september 1963 stod det klart, att han givit sitt fulla stöd åt kommunisternas krav på en militär och ekonomisk konfrontation mot grannfederationen Malaysia. (Se T. G. Wickbom: Malaysia, 1964:4.) Kursändringen fick vittgående följder: de pragmatiska politikerna och teknokraterna sköts åt sidan för att inte återkomma förrän efter omvälvningen 1965, stabiliserings- och utvecklingsprogrammet skrinlades och de amerikanska lånen och krediterna gick upp i rök.

”Konfrontation” med Malaysia

Indonesiens ”konfrontation” med Malaysia hade vid denna tidpunkt i själva verket redan pågått i drygt ett halvår — fastän i begränsad utsträckning. Planerna på den nya federationen lanserades först av Malayas premiärminister Tunku Abdul Rahman i maj 1961. Det skedde som ett svar på ett förslag av Singapores premiärminister Lee Kuan Yew om en ”liten federation” mellan enbart Singapore och Malaya. Eftersom en sådan ”liten federation” skulle få en kinesisk befolkningsmajoritet var den inte acceptabel för Malayas malajer, varför Rahman lade fram en plan på en ”stor federation” omfattande även de tre brittiska territorierna på norra Borneo — Sarawak, Brunei och Sabah. Lee, som var starkt beroende av att få hemmakommunisterna i sin kinesdominerade östat under något slags federal kontroll för att själv kunna behålla makten, accepterade Rahmans plan. I november 1962 utbröt emellertid en delvis antimalaysisk revolt i Brunei — revolten slogs visserligen ned men förmådde ändå sultanatets härskare att hålla sig utanför den planerade federationen.

I Indonesien var det kommunistpartiet PKI som ursprungligen tagit ledningen för kampanjen mot Malaysia. Det skedde i övrigt så tidigt som den 31 augusti 1961 i en ledare i partiorganet Harien Rakjat, där den projekterade staten betecknades som en brittiskdirigerad ”nykolonialistisk och imperialistisk komplott” i syfte att omringa Indonesien. Det var emellertid först efter den anti-malaysiska revolten i Brunei som kampanjen fick större utbredning. I ett tal den 13 februari 1963 anslöt sig president Sukarno till federationens motståndare och lanserade slagordet ”Krossa Malaysia”.

Som vi tidigare har sett närmade sig Sukarno dock under sommaren 1963 de pragmatiska politikerna och teknokraterna i Djakarta. Satsningen på stabiliserings- och utvecklingsplanen framtvingade en dämpning av konfrontationen med Malaysia. I slutet av maj överlade Sukarno i Tokyo med Tunku Abdul Rahman och det tycktes som om en fredlig lösning låg inom möjligheternas ram. Detta intryck förstärktes ytterligare, då indoneserna vid en konferens i Manila i juni utfäste sig att inte motsätta sig federationen, förutsatt att neutrala observatörer fastslog, att en majoritet av befolkningen i Sarawak och Sabah förespråkade dessas uppgående i den nya staten.

Det är inte otänkbart att krafterna bakom Malaysia genom sitt otaktiska manövrerande efter Manilaöverenskommelsen bidrog till Indonesiens svängning från en relativ moderation till intensifierad ”konfrontation”. Innan den överenskomna opinionspejlingen genomförts, undertecknade Storbritannien och Malaya den 9 juli Malaysiaavtalet i London. Indonesien reagerade kraftigt, men ett nytt möte mellan Sukarno och Rahman resulterade dels i en bekräftelse av den tidigare överenskommelsen om en opinionspejling — man enades nu om att den skulle genomföras av en speciell FN-kommission — och dels i en plan på ”Maphilindo”, en federation mellan Malaysia, Indonesien och Filippinerna. Men Sukarno återvände från Manila till ett Djakarta, där de av PKI uppväckta antimalaysiska lidelsernas vågor gick höga. Och än värre blev det då Rahman kort tid därefter — innan opinionspejlingen verkställdes — fastställde den 16.9 som datum för federationens bildande.

Sedan hjälpte det föga att FN-kommissionen den 14 september efter en summarisk undersökning konstaterade att befolkningsmajoriteten i Sarawak och Sabah var för ett inträde i federationen. De ickekommunistiska indonesiska motståndarna till den ekonomiska stabiliserings- och utvecklingsplanen hade mer eller mindre helhjärtat slutit upp bakom PKI, och Sukarno hade knappast något annat val än att acceptera faktum. ”Konfrontationen” innebar på det ekonomiska planet en total handelsbojkott mot den nya staten jämte en konfiskering av alla dess tillgångar i Indonesien — något som också drabbade de brittiska tillgångarna. Åtgärderna kom — liksom konfiskeringen av holländska företag under Irian Barat-krisen och de upprepade repressiva aktionerna mot de kinesiska affärsmännen i landet — att betydligt mera skada Indonesien självt än Malaysia. På det diplomatiska planet innebar ”konfrontationen”, att Indonesiens förbindelser med Malaya och Singapore avbröts och att relationerna med Storbritannien djupfrystes.

På det militära området övergick ”konfrontationen” aldrig till något öppet krig i egentlig mening. Indonesiska örlogsmän uppbringade dock malaysiska fartyg samtidigt som indonesiska frivilliga sattes in för att utbilda och bistå antimalaysiska rebeller — huvudsakligen kineser — i Sarawak och Sabah. I ett senare skede av konflikten landsattes indonesiska gerillasoldater i Malaya och Singapore, samtidigt som indonesiska provokatörer försökte underblåsa motsättningarna mellan malajer och kineser i dessa båda delstater.

Dolda och öppna motiv

”Konfrontationspolitiken” måste alltså i första hand ses som en produkt av de tidigare behandlade inrikespolitiska spänningarna i Indonesien, vilka omöjliggjorde det ekonomiska stabiliserings- och utvecklingsprogrammet. Men den officiella indonesiska argumentationen — där dessa spänningar naturligtvis inte ens antydde — saknade ändå inte en viss bärkraft i och för sig. Man kan inte bortse från att det ur indonesisk synpunkt fanns visst fog för talet om Malaysia som en ”nykolonialistisk och imperialistisk skapelse syftande till att omringa Indonesien”. Storbritannien hade haft mer än ett finger med i spelet vid den nya statens tillkomst, och brittiska baser skulle under en lång tid framöver komma att finnas på federationens territorium. Man hade tidigare i Djakarta haft obehagliga erfarenheter av inblandning från Kuala Lumpurs sida i Indonesiens inre

angelägenheter, inte minst i samband med revolten på Sumatra och Celebes 1958-1961, då amerikansk militär och ekonomisk hjälp uppenbarligen slussades till rebellerna via Malaya och Tunku Abdul Rahman visade en påtaglig sympati för de upproriska. Det fanns onekligen risker för att ett blomstrande Malaysia så nära inpå ett ekonomiskt alltmera underminerat Indonesien skulle kunna utlösa nya revolter på Sumatra och Celebes mot vad man på ytteröarna länge kallat ”javanesisk imperialism och utsugning”.

Men under den utåt framförda argumentationen fanns en rad från den ena politiska intressegruppen till den andra varierande ”dolda” motiv. I stort sett torde inställningen inom de tre dominerande politiska grupperingarna beträffande konfrontationen mot Malaysia på hösten 1965 ha varit följande:

Arméns generalstab betraktade ”konfrontationen” som en välkommen förevändning för att bibehålla hög militär beredskap inför den uppgörelse med hemmakommunisterna som man började betrakta som oundviklig. Kampen mot Malaysia kom således för officerskåren först i andra hand, vilket torde ha varit en av anledningarna till att ”konfrontationen” på det militära planet knappast blev något mera än gerillaaktioner genomförda av ”frivilliga”. En annan anledning därtill var förmodligen, att man på militärt håll var medveten om att PKI hade vissa förhoppningar om en massförflyttning av trupper från den kommunistiska högborgen Java till de områden på Sumatra och Borneo som gränsade till Malaysia.

PKI hade vunnit en betydande politisk framgång i och med att en av kommunisterna ledd kampanj än en gång hade fått i det närmaste total anslutning. Partiledarna hade därtill med rätta kalkylerat med att ”konfrontationspolitiken” skulle försämra förbindelserna mellan Sukarnoregimen och västmakterna för att i stället driva Indonesien i armarna på Kina. Man kanske till och med inom PKI hade spekulerat i att ”konfrontationen” skulle leda till en fortsatt ekonomisk tillbakagång som på längre sikt skulle kunna stärka kommunisterna. Samtidigt måste Aidit och hans medarbetare dock ha varit på det klara med att kampanjen mot Malaysia skulle hjälpa dem att kontrollera det växande missnöjet bland partikadrerna, till dess att PKI blivit nog starkt för en kraftmätning med armén.

President Sukarno slutligen bör ha beklagat, att han inte lyckats med sitt uppsåt att reducera arméns inflytande, men torde samtidigt — i likhet med flertalet PM- och Nahdatul Ulama-ledare — ha glatt sig åt att kommunisternas revolutionära potential än en gång letts in i ett ”antinykolonialistiskt och antiimperialistiskt” företag och bort från de inhemska ekonomiska och sociala problemen. Vad presidenten själv beträffar är det mycket möjligt att ”konfrontationen” hos honom återuppväckte en gammal dröm om ett Storindonesien — under förberedelsearbetet för den indonesiska självständigheten 1945 var han den främste förespråkaren för tanken på att den framtida indonesiska staten förutom Nederländska Indien även skulle omfatta Malaya, Sarawak, Brunei och Sabah. Därtill kommer att presidenten bör ha varit medveten om att hans egna demagogiska talanger onekligen gjorde honom personligen mera lämpad att ena folket genom att piska upp kampanjer mot yttre fiender än genom att leda ett mödosamt och långvarigt ekonomiskt stabiliserings- och utvecklingsprogram.

Världsreaktionen

”Konfrontationspolitiken” mot Malaysia ledde — som PKI mycket riktigt kalkylerat med — till en ytterligare försämring av förbindelserna mellan Indonesien och Förenta staterna och en ytterligare förbättring av relationerna Indonesien—Kina.

Amerikanerna hade under Indonesiens kampanj för att överta Irian Barat utövat starka

påtryckningar på holländarna i syfte att förmå dem till eftergifter. Men vad gällde Indonesiens aggression mot den brittiskstödda federationen Malaysia var läget litet annorlunda för amerikanerna. London var en mycket viktigare pjäs än Haag på det amerikanska schackbrädet — inte minst därför att Förenta staterna var beroende av att britterna höll sina ställningar i Sydostasien, medan amerikanerna var engagerade i Vietnam. Därtill hade man naturligtvis i Washington fullt klart för sig att den ”antinykolonialistiska och antiimperialistiska” indonesiska aggressiviteten förr eller senare kunde komma att riktas även mot de omfattande amerikanska intressena på Filippinerna. Att den amerikanska hållningen gentemot Djakarta ändå förblev relativt moderat torde inte minst ha berott på att man på ansvarigt håll i Förenta staterna insåg, att ”konfrontationen” snarare bidrog till att avvärja än till att främja ett kommunistiskt maktövertagande i Djakarta. I sin utomordentligt intressanta lilla bok ”Confrontations” lägger Jan M. Pluvier fram tesen, att Sukarno aktivt utnyttjade de amerikanska farhågorna för ett sådant maktövertagande för att främja sina utrikespolitiska målsättningar. I mars 1962 tog han in två kommunister i regeringen och i augusti 1964 ytterligare en — enligt Pluvier för att ge amerikanerna en vink om att han inte längre ansåg sig kunna kontrollera hemmakommunisterna, om inte Indonesien fick sin vilja igenom beträffande Irian Barat och Malaysia.

Sådana amerikanska kalkyler kan naturligtvis bidra till att förklara det faktum, att Förenta staterna upprätthöll de diplomatiska förbindelserna med Indonesien även efter det att den indonesiska regeringen i februari 1965 av PKI låtit sig pressas att överta kontrollen över en rad amerikanska företag och stillatigande åsåg, hur amerikanska medborgare i landet utsattes för trakasserier. Detta hindrade dock inte, att amerikanerna vid sidan av de allt kyligare officiella relationerna med Djakarta upprätthöll intima kontakter med antikommunistiska kretsar i Indonesien, däribland ledande grupper inom armén.

Det var Kina som kom att bli Indonesiens främste bundsförvant i ”konfrontationen” med Malaysia. Kineserna hade goda skäl till att vilja se federationsplanerna omintetgjorda — den nya staten syftade ju ändå till att förlama kommunisterna i Singapore och till att bringa de potentiellt Peking-vänliga utlandskineserna i området under kontroll. Det var dock först efter Bruneirevolten 1962, som de kinesiska ledarna öppet tog ställning för den av PKI lanserade ”konfrontationstanken”, och det är värt att påminna om att indonesiske utrikesministern Subandrio just återkommit från ett besök i Peking, då Sukarno i ett tal den 13 februari 1963 lanserade slagordet ”krossa Malaysia”. I april det året avlade Liu Shao-chi sitt första besök i Indonesien för överläggningar med Sukarno. De båda statscheferna förklarade i en gemensam deklARATION, att de stödde ”folken på norra Borneo i deras kamp för oberoende mot den nykolonialistiska federationen Malaysia”.

Politiska bedömare anser att kineserna under perioden februari-augusti 1963 — bl.a. genom PKI — utövade ett starkt tryck på Sukarno för att förmå honom att omsätta de krigiska fraserna i praktisk politik, vilket alltså skedde sedan Indonesien i september övergivit planerna på en inre stabilisering. Trots att kineserna knappast kan ha varit särskilt belåtna med den blygsamma ”konfrontationstakten”, blev de redan tidigare hjärtliga förbindelserna mellan Djakarta och Peking från och med denna tidpunkt allt intimare. Vi får senare anledning att närmare granska de indonesisk-kinesiska relationerna, vilka den 17 augusti 1965 kulminerade i att president Sukarno proklamerade ”axeln Djakarta-Hanoi-Peking-Pyongyang”.

Medan man således i Peking såg mycket positivt på Indonesiens politik gentemot Malaysia, var man i Moskva av flera skäl mera reserverad. Dels befarade ryssarna att ett alltför starkt stöd åt Indonesien i Malaysiafrågan skulle kunna äventyra en fortsatt sovjetisk-amerikansk avspänning och dels var man av ideologiska skäl obenägen att backa upp en politik, som öppet stöddes av

Kina och som hade initierats av ett alltmera Pekingorienterat indonesiskt kommunistparti. Eftersom de sovjetiska ledarna å andra sidan var måna om att inte helt förlora sitt inflytande i Indonesien, kunde de knappast öppet ta avstånd från den ”konfrontationspolitik”, som ändå stöddes av samtliga betydelsefulla indonesiska grupperingar. Ryssarna löste dilemmat genom ett mycket försiktigt och reserverat stöd åt den indonesiska ståndpunkten.

En tillfällig allierad i sin kamp mot Malaysia fick Indonesien i Filippinerna, där man också tog avstånd från federationen, eftersom man hade historiska anspråk på ett av de territorier, som skulle ingå i den nya staten, nämligen Sabah på norra Borneo. Regeringen i Manila var dock — delvis till följd av amerikanska påtryckningar — obenägen att följa Indonesien i ”konfrontationen”. I stället kom Filippinerna — utan att ge avkall på sina egna anspråk — alltmera att spela rollen som medlare mellan Indonesien och Malaysia, dock utan större framgång.

Uppladdningen

I ”konfrontationens” skugga fortsatte den inre kraftmätningen i Indonesien. Denna kraftmätning kom under 1964 och 1965 att påskyndas och intensifieras på grund av en rad faktorer — främst bland dem kanhända president Sukarnos försämrade hälsa. Sedan Mohammed Hatta på grund av långvarig konflikt med Sukarno 1956 lämnat vicepresidentposten, fanns det ingen logisk efterträdare till den åldrande presidenten. Under hela perioden från ”konfrontationens” början 1963 fram till GESTAPU-kuppen den 30 september 1965 tycktes det som om varken armén eller PKI ämnade satsa på ett maktövertagande och en placering i den absoluta toppen för sina egna ledare — partichefen Aidit respektive försvarsminister Nasution. I stället tycktes PKI och försvarsmakten satsa på två av de tre vice regeringschefer, som fyllt tomrummet efter den i november 1963 bortgångne Djuanda — kommunisterna på utrikesminister Subandrio och militären på industriminister Chaerul Saleh. Det är viktigt att notera, att dessa båda män med all sannolikhet skulle ha fortsatt Sukarnos politik.

PKI:s ställning var till synes stark men i realiteten svag. Partiet kunde redovisa i runt tal tre miljoner reguljära medlemmar vartill kom att man hade ett avgörande inflytande över landsorganisationen SOBSI och jordbrukarorganisationen BTI. Detta innebar att PKI allt som allt kontrollerade inte mindre än 17,5 procent av den då till 103 miljoner uppgående befolkningen. Realiteten bakom dessa imponerande siffror var däremot inte fullt så imponerande. Lejonparten av dessa 18 miljoner fanns på det överbefolkade och utarmade Java, medan partiet praktiskt taget saknade inflytande på ytteröarna. Därtill kom att medlemskadrerna på Java — huvudsakligen rekryterade inom lantbruks- och storstadsproletariatet — i regel var undermåligt indoktrinerade och saknade vapen. Det var dessutom — som vi tidigare sett — enbart genom sin allians med Sukarno som PKI lyckats få in tre medlemmar i regeringen — samtliga dock utan departement.

Presidenten hade således inte lyckats bryta arméns motstånd mot en genuin NASAKOM-regering — en regering med lika representation för nationalister, religiösa och kommunister. Sukarnos motiv för strävandena i denna riktning torde annars — ironiskt nog — delvis ha varit hans ambition att avvärja en PKI-offensiv på det sociala och ekonomiska området genom att ge partiledarna del i det ”förborgerligande”, som ministerposterna anses medföra samt genom att göra dem medansvariga för den förda politiken. Allt tyder på att man inom PKI var helt på det klara med att endast president Sukarnos stöd hindrade armén från att definitivt eliminera partiet som politisk maktfaktor. Det gällde alltså för PKI att gå mycket varligt fram — man fick varken driva Sukarno till att ställa sig på officerskårens sida eller driva officerskåren till att mot Sukarnos vilja gå till offensiv mot kommunisterna.

Det var emellertid i rådande läge mycket svårt för PKI-ledarna att vidmakthålla den nödvändiga försiktigheten — det allt allvarligare ekonomiska läget och de allt svårare sociala motsättningarna ledde till stegrade krav på radikalism från partimedlemmarnas sida. För att hålla kadreerna under kontroll räckte det inte längre, att PKI-ledarna framgångsrikt drev sin ”antinykolonialistiska och antiimperialistiska” utrikespolitiska linje, samtidigt som de i övrigt anpassade sig till den sukarnoistiska samlingsdoktrinen. Man tvingades genomföra konststycket att gå till offensiv på det ekonomiska och sociala området utan att fördenskull bryta mot försiktighetsbudet. Aidit trodde sig förmodligen ha funnit utvägen ur dilemmat, då han vid ett plenarmöte med centralkommittén i december 1963 riktade ett hårt — och i och för sig välbefogat — angrepp mot de ”godsägare och reaktionära regeringstjänstemän” som omintetgjort förverkligandet av de 1960 antagna jordreformlagarna. Attacken fick en snabb uppföljning i form av de s.k. ”aksi sepihak” — unilaterala aktioner, där de utarmade lantarbetarna utan att avvakta legala formaliteter okuperade jord tillhörande de mera välbärgade bönderna. Det råder knappast någon tvekan om att Aidit ansåg kampanjen vara relativt riskfri, eftersom den ändå bara var en uppföljning av ett flera år tidigare fattat regeringsbeslut. I själva verket skulle ”aksi sepihak” — som vi senare skall se — i mycket hög grad komma att bidra till omvälvningen 1965-1966.

I slutet av 1964 gick de civila antikommunistiska grupperna i Indonesien — därtill uppmuntrade av ledande krafter inom officerskåren — till en ny offensiv mot vad man såg som ett växande kommunisthot. Den omedelbara anledningen var en serie tal av PKI-ledaren Aidit, där denne presenterade en kommunistisk tolkning av Sukarnos NASAKOM-doktrin — en tolkning som kränkte de båda andra komponenterna i NASAKOM-kombinationen, nämligen nationalisterna och de religiösa. Motoffensiven fick formen av en antikommunistisk tolkning av sukarnoismen — en tolkning som spriddes av den i augusti samma år bildade organisationen BPS (Organisationen för sukarnoismens försvar). Bakom BPS stod framför allt det nationalkommunistiska Murbah-partiet, som sedan gammalt hade goda kontakter med officerskåren, men även nationalistpartiet PNI:s högerflygel. På personplanet lanserade rörelsen öppet men diskret den Murbah-partiet närstående tredje vice regeringschefen Chaerul Saleh som alternativ till den av Sukarno och PKI stödde förste vice regeringschefen Subandrio.

PKI inledde snart nog en våldsam agitation mot BPS och Murbah-partiet, vilka anklagades för att söka spräcka NASAKOM-fronten genom att eliminera den kommunistiska komponenten. Till en början undvek Sukarno att själv ta ställning i konflikten, men efter ett omsorgsfullt förarbete upplöste han den 17 december BPS och den 6 januari påföljande år även Murbah-partiet. Presidentens beslut innebar onekligen en prestigevinst för PKI — Subandrio betraktades nu allmänt som Sukarnos arvtagare, och Saleh lyckades kvarstå som industriminister endast genom att göra en politisk tvärvändning och förneka allt samröre med BPS och Murbah-partiet.

Arméns generalstab hade bara indirekt engagerat sig i BPS och hade därtill på ett tidigt stadium dragit sig ur spelet. Fastän general Nasutions personliga inflytande något reducerats sedan 1962, var staben alltjämt en utomordentligt stark antikommunistisk bastion. Sedan den civila antikommunistiska fronten nu än en gång splittrats av Sukarno — även PNI:s högerflygel utrensades i mitten av 1965 — torde allt fler officerare ha kommit till den slutsatsen, att BPS varit den absolut sista chansen att stoppa den kommunistiska frammarschen ”på fredlig väg”.

Alliansen med Peking

Under perioden september 1963—september 1965 blev relationerna mellan Indonesien och Kina — som vi tidigare visat allt intimare. Det skedde ett tätt utbyte av officiella besök på hög nivå med gemensamma deklARATIONER vari kineserna stödde indonesernas ”konfrontation” med

Malaysia, medan indoneserna fördömde den amerikanska ”aggressionen” i Vietnam. Under periodens senare skede tog Indonesien till och med Kinas parti i den ideologiska tvisten med Sovjetunionen genom att fastslå omöjligheten av fredlig samlevnad med väst. Samförståndet mellan de båda länderna nådde sin höjdpunkt, då Sukarno på Indonesiens nationaldag — den 17 augusti 1965 proklamerade axeln Djakarta-Hanoi-Peking-Pyongyang.

Det är tänkbart, att Djakarta och Peking vid något tillfälle under denna period — såsom hävdats av bl.a. den amerikanske historikern John O. Sutter — nådde en överenskommelse om en fördelning av Sydostasien i maktsfärer. Enligt Sutter innebar överenskommelsen, att indoneserna skulle få fria händer på norra Borneo — d.v.s. i Sarawak, Brunei och Sabah — medan kineserna själva förbehöll sig Malaya och fastlandsområdet norr därom. Hanoi skulle tilldelas hela det forna Indokina - d.v.s. Vietnam, Laos och Kambodja. Sutters tes har aldrig belagts genom tillförlitlig dokumentation, men den bär inte heller osannolikhetens prägel. Däremot torde Sutter och andra vara inne på fel spår, då de gör gällande att Peking under den avsedda perioden skulle ha spelat en avgörande roll i den indonesiska inrikespolitiken — Sutter påstår bl.a. att kinesiske utrikesministern Chen Yi under sitt överraskande besök i Djakarta i november 1964 mer eller mindre skulle ha beordrat president Sukarno att upplösa BPS och Murbah-partiet.

Det finns knappast några bärkraftiga skäl för antagandet, att Indonesien någonsin kom i ett sådant beroendeförhållande till Kina, att Peking kunde diktera några villkor för Djakarta. Förhållandet mellan de båda länderna under denna period präglades visserligen av en utrikespolitisk intressegemenskap, baserad på det gemensamma motståndet mot ”nykolonialism och imperialism” i dess olika manifestationer — båda staterna stod i motsatsförhållande till västmakterna och i viss mån till ett Sovjetunionen, som i allt större utsträckning eftersträvade en fredlig samlevnad med dessa västmakter. Men det fanns hela tiden i det indonesisk-kinesiska samarbetet en fond av djup ömsesidig misstänksamhet. På indonesiskt håll betraktade man Kina som en potentiell, ”imperialistisk” stormakt och de indonesiska utlandskineserna som dess femtekolonn, medan man från kinesisk sida på grund av NASAKOM-systemets politiska instabilitet såg Indonesien som en något opålitlig bundsförvant.

Det finns inga som helst tecken på att Sukarno och hans nära rådgivare hade för avsikt att byta ut ett ekonomiskt beroende av västmakterna och Moskva mot ett ekonomiskt beroende av Peking. För det första var de kinesiska möjligheterna att tillhandahålla ekonomisk hjälp ytterst begränsade, och för det andra är det mycket som tyder på att Sukarnos BERDIKARI-politik var något mera än att göra en dygd av nödvändigheten. BERDIKARI — en förkortning av de indonesiska orden för ”stå på egna ben” — var en uppenbar ansträngning att göra Indonesien självförsörjande ifråga om de viktigaste livsförnödenheterna och därmed skydda landet mot ekonomiska påtryckningar från vilket håll det än vara månne.

Den utrikespolitiska intressegemenskapen mellan Djakarta och Peking markerades skarpt, då Indonesien den 7 januari 1965 lämnade FN som protest mot att Malaysia beretts plats i säkerhetsrådet. Ett av skälen till utträdet var en indonesisk önskan om att skapa en ny världsorganisation, som inte dominerades av ”de gamla etablerade krafterna” — d.v.s. industriländerna — utan av ”de nya framåtsträvande krafterna” — d.v.s. utvecklingsländerna. Kina applåderade det indonesiska exemplet, som emellertid — till Djarkartas uppenbara besvikelse — inte följdes av någon annan FN-medlem. Trots detta började man med kinesisk hjälp i Djakarta uppföra en jätteanläggning för CONEFO — d.v.s. ”de nya framåtsträvande krafternas konferens”. Det var ett bygge som lät tala om sig en hel del i samband med GESTAPU-kuppen. Det uppgavs nämligen att kineserna i en del av de lådor som var avsedda för byggnadsmaterial skulle ha smugglat vapen till de indonesiska kommunisterna. Uppgiften har emellertid aldrig kunnat verifieras och måste av

flera skäl betecknas som ytterst osannolik.

Detta ger oss anledning att närmare granska relationerna mellan Peking och PKI. Aidit och hans kolleger gjorde täta resor till den kinesiska huvudstaden — i sin egenskap av kommunistledare såväl som i sin egenskap av indonesiska regeringsmedlemmar. De löpande kontakterna mellan det indonesiska och det kinesiska kommunistpartiet torde ha försiggått via kinesiska ambassaden i Djakarta och indonesiska ambassaden i Peking. Den senare ambassaden förestods för övrigt av PKI-medlemmen Djawoto, som i dag leder den kommunistiska indonesiska exilrörelsen i Kina. En betydande del av PKI:s fonder torde ha kommit från medlemmar av den kinesiska minoriteten i Indonesien — speciellt från den inom den kommunistorienterade organisationen BAPERKI, som hade en representant i regeringen. Ändå är det tveksamt om PKI — som det på sina håll gjorts gällande — fungerade som Pekings instrument i Djakarta. Det finns vittnesmål som tyder på att man i Peking betraktade PKI:s eftergifter för den sukarnoistiska nationella samlingsdoktrinen som ideologiskt betänkliga och till och med ägnade att leda till en katastrof för partiet. Inte heller på indonesiskt kommunisthåll torde entusiasmen över samarbetet med det kinesiska broderpartiet ha varit utan reservationer — man delade i stort sett de övriga politiska grupperingarnas misstänksamhet mot Pekings och den kinesiska minoritetens verkliga avsikter. Att PKI-ledarna ändå drivit fram det indonesisk-kinesiska samarbetet på det utrikespolitiska området, måste återigen ses mot den inrikespolitiska bakgrunden. Kommunisterna hoppades i det längsta, att alliansen mellan Djakarta och Peking skulle öka deras egen prestige och därmed ge dem det andrum de behövde för att stärka sin position i den interna maktkampen med armén.

Bara någon månad före GESTAPU-kuppen, som ledde till en brytning mellan Indonesien och Kina, fick de indonesiska och kinesiska ledarna uppleva triumfen, att Singapore utstöttes ur Malaysia — detta dock mindre på grund av ”konfrontationen” än på grund av interna motsättningar.

GESTAPU-kuppen

Den indonesiska eliten hyste i det längsta en orubblig tilltro till arméns vilja och förmåga att ingripa om Sukarno och Subandrio skulle förlora kontrollen över de fruktade och hatade kommunisterna. Men på sensommaren 1965 hade denna tilltro börjat svikta, sedan PM i en ny kampanj hade gått till angrepp mot en rad arméstabsgeneraler, vilka anklagades för att vara ”byråkratiska kapitalister”. Partiet hade tidigare krävt att få installera politiska kommissarier i armén, men försvarsminister Nasution hade lyckats avvärja kravet. I januari 1965 hade PKI därtill krävt bildandet av en beväpnad arbetar- och bondemilis med motivering att en sådan behövdes i kampen mot Malaysia. Arméledningen lyckades till en början övertala Sukarno att ta avstånd från idén, men bara några månader senare tog presidenten upp ämnet igen. Det stod också klart att PM fått ett visst inflytande i Diponegoro-divisionen på mellersta Java, i Brawidjaja-divisionen på östra Java samt inom flygvapnet och marinkåren.

Mot bakgrund av den relativt hårda press som arméledningen var utsatt för, är det föga förvånande, att det på sensommaren 1965 började spridas rykten i Djakarta om att ett ”generalsråd” — understött av CIA — planerade en kupp. Enligt viskningarna avsåg detta ”generalsråd” — vars medlemmar i stort sett sades vara identiska med föremålen för PKI-kampanjen mot ”byråkratiska kapitalister” — att slå till på ”försvarsmaktens dag” den 5 oktober då en bataljon från var och en av de javanesiska divisionerna skulle samlas i Djakarta. Det är naturligtvis helt omöjligt att i dag avgöra, huru vida risken för en ”generalskupp” verkligen förelåg vid tillfället. Dock finns det — som vi tidigare visat — en rad tecken som tyder på att generalerna kan ha funnit sig försatta i ett tvångsläge, där valet stod mellan att slå till och att försättas ur spel som

politisk maktfaktor.

Antingen ryktena om en ”generalskupp” var sanna eller inte, så fanns det folk som trodde på dem eller åtminstone handlade som om de gjorde det. En grupp officerare — av vilka ett flertal hade anknytning till Diponegoro-divisionen — slöt sig samman i en organisation som sedermera blev känd under namnet GESTAPU (en förkortning av de indonesiska orden för ”rörelsen av den 30 september”). Gruppens föregivne ledare var den dittills föga kände överstelöjtnanten Untung i presidentens livgarde, men bakom denne skymtade general Supardjo i den strategiska reserven — en officer med kommunist sympatier, som råkat i onåd hos arméstaben och placerats på en perifer post på Borneo. Efter att ha fått stöd av flygvapenchefen Omar Dhani och några av dennes närmaste män samt av några högt uppsatta PKI-funktionärer, beslöt gruppen att genomföra en ”preventivaktion” mot ”generalsrådet” för att ”försvara NASAKOM-staten och dess skapare Sukarno”.

Untung-gruppen gick till aktion natten mellan den 30 september och den 1 oktober. Soldater ur presidentens livgarde samt ur bataljonerna 454 och 530 — vilka kommit till Djakarta från mellersta och östra Java i samband med ”försvarsmaktens dag” — ockuperade nyckelpositioner i staden. Utsända patruller grep sex av de utpekade generalerna — några sköts i sina hem medan de övriga fördes till GESTAPU-högkvarteret på Halim-flygbasen, där de mördades av medlemmar i den kommunistiska ungdomsorganisationen Pemuda Rakjat och den kommunistiska kvinnoorganisationen GERWANI.

Medlemmar av dessa båda organisationer hade sedan en tid tillbaka fått vapenutbildning inom basområdet — officiellt inom ramen för utbildningen av frivilliga i kampen mot Malaysia — under ledning av en major i flygvapnet vid namn Sujono. Samtidigt som detta skedde, inledde organisationen en parallellaktion på mellersta Java, där en rad städer besattes.

På morgonen den 1 september anlände president Sukarno till Halim-flygbasen för att — enligt egna uppgifter — vara i närheten av sitt privata flygplan i den händelse han skulle behöva bege sig till ”säker ort”. Presidenten orienterades om läget av GESTAPU-ledarna Untung, Supardjo och Omar Dhani, men avvisade deras krav på att han skulle ge rörelsen sitt stöd. Detta sammanhänge kanhända med att det i det skedet blivit känt, att försvarsministern, general Nasution, undkommit de utsända patrullerna. Sukarnos namn saknades alltså under de proklamationer, som den 1 oktober sändes ut av GESTAPU-ledningen. Detta var också fallet med den kungörelse, som tillkännagav bildandet av ett revolutionsråd under ledning av överstelöjtnant Untung — ett råd vars medlemmar endast i ett fåtal fall hade konsulterats på förhand och som hade föga mera gemensamt än att de stödde NASAKOMlinjen.

Trots Sukarnos tystnad såg det under några timmar ut som om Untung-gruppen skulle ha vissa utsikter att lyckas — detta särskilt som Nasution skadats svårt under flykten från sina förföljare, vilka för övrigt hade dödat hans späda dotter och hans adjutant. Men då Nasution temporärt var oförmögen att ingripa, dök det upp en man på scenen, som handlade desto snabbare och effektivare. Det var chefen för strategiska reserven, general Suharto — en officer som dittills föga hade låtit tala om sig och som Untung-gruppen underlåtit att föra upp på sin ”svarta lista”. Suharto tog nu ledningen för motståndet mot GESTAPU. Redan den 1 oktober på kvällen återtog trupper under hans befäl — ur Djakarta-garnisonen, ur den väst-javanesiska Siliwangi-divisionen samt ur arméns hårdföra fallskärmsjägerregemente — utan strid de av Untung-gruppen ockuperade byggnaderna i staden. Dagen därpå återtogs också Halim-flygbasen — likaledes utan strid — sedan president Sukarno först på uppmaning av general Suharto lämnat platsen.

GESTAPU-kuppen hade misslyckats — åtminstone i Djakarta — och dess ledare befann sig på

flykt, flertalet av dem till mellersta Java, där de hoppades kunna samla sina anhängare till ett effektivt motstånd.

Blodbadet

Man kan se GESTAPU-affären ur flera olika synvinklar — man kan betrakta den som en uppgörelse mellan olika politiska grupperingar inom försvarsmakten, men man kan också se den som en aktion genomförd av en grupp i beföringsgången missgynnade officerare, vilka tog den av PKI uppväckta allmänna indignationen mot ”generalsrådet” till förevändning för att främja sina egna syften. Dessa officerare utnyttjade härvid regionala motsättningar — de använde sig nämligen av arméförband från det prokommunistiska och prosukarnoistiska mellersta och östra Java, två regioner, där fattigdomen och nöden var skriande. Också flygvapnet, som snabbt slöt upp bakom Untung-gruppen, rekryterade sin personal till stor del på östra Java, vartill kommer att bitterheten länge hade varit stor inom denna vapengren över arméns privilegierade ställning inom försvarsmakten. Hur man än tolkar GESTAPU-affären, var den dock av alla tecken att döma först och främst en intern uppgörelse inom försvarsmakten.

Det finns däremot inga hållbara bevis för att PKI skulle ha planerat eller dirigerat GESTAPU-kuppen. Visserligen befann sig även Aidit på Halim-flygbasen under det kritiska dygnet, men allt tyder på att han sökt sig dit för att snabbt kunna sätta sig i säkerhet i händelse av en ”generalskupp”. Visserligen var några högt uppsatta PKI-funktionärer i nära kontakt med GESTAPU-ledningen, men sannolikheten talar för att de handlade utan partiledningens välsignelse eller rentav i strid med dess direktiv. Visserligen deltog medlemmar i två kommunistiska massorganisationer i generalsmorden, men de torde ha lytt order från flygvapenmajoren Sujono. Visserligen utkom partiorganet Harijan Rakjat den 2 oktober med en ledare, som stödde Untung-gruppen, men tidningen underströk samtidigt, att GESTAPU-affären var att betrakta som en intern uppgörelse inom försvarsmakten. Det är i själva verket mycket lätt att presentera argument för att kommunistpartiets ledande organ inte låg bakom kuppen. Anslutningen till den sukarnoistiska samlingsdoktrinen hade givit PKI stora fördelar och partiledarna torde ha haft fullt klart för sig att de inte hade några utsikter att hävda sig i en väpnad konfrontation med armén. Om PKI verkligen hade planerat och dirigerat kuppen, skulle partiledarna säkerligen den 1 oktober ha utlöst massdemonstrationer till stöd för GESTAPU. Om partiet hade varit förberett på vad som skulle hända, borde det ha kunnat göra ett mycket hårdare och effektivare motstånd mot den militära hämndeaktion som följde efter kuppen.

Bristen på bevis vad gällde partiets ansvar för kuppen hindrade nämligen inte arméledningen från att utnyttja det efterlängtade tillfället att en gång för alla eliminera PKI som politisk motståndare. Trots att president Sukarno uttryckligen motsatte sig alla slags åtgärder mot kommunisterna, inledde mili tären parallellt med sina aktioner mot återstoden av GESTAPU på mellersta Java en landsomfattande klappjakt på partiledare och partifunktionärer, som sköts ned och fängslades i tusentals för att inte säga tiotusentals. Ändå hade pogromen förmodligen inte fått så stor omfattning, om armén inte haft så villiga och energiska medhjälpare i de ortodoxa muslimerna på mellersta och östra Java. För att förstå de ortodoxas roll i detta skede, måste vi gå tillbaka till händelseutvecklingen 1964.

De ortodoxa ledarna — främst representerade av Nahdatul Ulama-partiet — hade i det längsta mer eller mindre motvilligt hållit fast vid Sukarnos nationella samlingslinje, men under 1964 inträffade det två händelser som skapade djup oro i de islamiska leden. Den första var ett indirekt angrepp av Aidit mot den i författningen inskrivna rätten att tro på en gud och den andra de mellan- och östjavanesiska småböndernas ”aksi sepihak”. Dessa ”aksi sepihak” innebar — som vi

tidigare sett — att fattigbönderna, uppmuntrade av de PKI-kontrollerade massorganisationerna, genom ockupation av mera välbärgade bönders jord försökte omsätta de 1960 antagna jord-reformlagarna i praktiken. Nu förhåller det sig så i dessa trakter, att skiljelinjen mellan fattigbönder och mera välbärgade bönder i stort sett är identisk med skiljelinjen mellan synkretister — en blandning av animistiska, buddistiska, hinduiska och islamiska inslag — och ortodoxa muslimer. Motsättningarna mellan dessa båda grupper — de religiösa och kulturella såväl som de sociala — hade länge legat latent för att då och då flamma upp i öppna sammanstötningar.

”Aksi sepihak” ledde till så svåra oroligheter, att Sukarno — stödd av såväl NU- som PNI-ledarna — i december 1964 vädjade till PKI att sätta stopp för ockupationerna. Partiledarna ställdes då inför det svåra valet att antingen satsa på en revolt de själva hade varit med om att framkalla eller att förneka den. I det förstnämnda fallet kunde de vara förvissade om att armén skulle ta tillfället i akt att krossa partiet och i det andra fallet riskerade de att förlora en stor del av sitt inflytande på den mellan- och östjavanesiska landsbygden. PKI-ledarna valde också den gången den sukarnoistiska nationella samlingslinjen och gav order om att aktionerna skulle upphöra. Men partiledningen hade inte längre full kontroll över de till följd av halvsvält och andra umbäranden desperata småbönderna, varför ockupationerna på många håll alltjämt pågick, då GESTAPU-kuppen genomfördes.

Så kom det sig att militären i sin kommunistjakt i slutet av 1965 och i början av 1966 fick ett så entusiastiskt stöd av de ortodoxa ledarna. Medan armén i stort sett inskränkte sin verksamhet till att riva upp själva partiapparaten, lät de ortodoxa genom sådana sammanslutningar som ungdomsorganisationen ANSOR slakta tiotusentals med PKI lierade ”ogudaktiga” fattigbönder som ockuperat deras jord. Det ojämförligt största antalet offer för pogromen krävdes just på mellersta och östra Java, men även på andra håll i övärlden utbröt mordorgier. Konflikternas religiösa innehåll växlade från ö till ö, från region till region, medan deras sociala innehåll däremot var detsamma praktiskt taget överallt. Det var de jordägande och de andra besultna som i hägnet av militärens aktion mot partiledare och partifunktionärer i blod dränkte vad de såg som ett allvarligt hot mot sina privilegier.

Det sammanlagda antalet dödade under dessa blodiga månader i Indonesien uppskattas till mellan 300 000 och 500 000, därav 18 000 till 20 000 av kinesisk börd. Av de 50 medlemmarna i PKI:s centralkommitté dödades 45 — däribland Aidit.

Därtill fängslades ca 200 000 ”kommunister” och kommunistympatisörer, av vilka tiotusentals hålls internerade än i dag.

Sukarnos kupp

Det stod nu inte på förrän det blev uppenbart att generalerna — efter det att PKI oskadliggjorts — var redo att godta den ekonomiska stabiliserings- och utvecklingspolitik de själva varit med om att förkasta två år tidigare. Nasution, som framgått ur krisen som landets ”starke man”, var tydligen redo att betala priset för de nödvändiga lånen och krediterna från västvärlden — ett stopp för ”konfrontationen” med Malaysia samt Indonesiens återinträde i FN.

Generalerna tycks till en början ha varit måna om att etablera ett samarbete med Sukarno trots den misstänksamhet de hyste mot honom på grund av hans allians med PKI och den tvivelaktiga roll han spelade i samband med GESTAPU-affären. De tänkte sig förmodligen detta samarbete som en ”bytesaffär”, inom vars ram presidenten skulle tillåtas kvarstå på sin post — om än med starkt kringskurna maktbefogenheter — mot att han stödde deras politiska målsättning. Men Sukarno var inte beredd att bli generalernas fånge, utan gjorde i stället sitt yttersta för att sabotera

deras politik: det fanns vissa utsikter därtill, så länge han kunde behålla majoriteten inom kabinettet, vars sammansättning i stort sett var densamma som före GESTAPU-kuppen. Samtidigt försökte han — i samarbete med Subandrio och Chaerul Saleh — att bilda en ”Sukarnofront” med uppgift att ersätta PKI som motvikt mot det militära inflytandet.

Det fanns dock krafter som var missnöjda med att Sukarno-gruppen tilläts fördröja en in- och utrikespolitisk kursomläggning — det rörde sig om grupper inom arméledningen samt bland de pragmatiska politiker och teknokrater, som varit utestängda från allt inflytande sedan sommarmånaderna 1963. Dessa krafter ställde sig bakom de våldsamma demonstrationer som de islamiska och kristna studentorganisationerna KAMI och KAPPI i början av 1966 inledde i Djakarta och andra storstäder — inte mot Sukarno personligen utan mot en rad medlemmar i hans kabinett, främst bland dem Subandrio och Saleh.

Sukarno å sin sida vägrade inte bara att ge efter för påtryckningarna, utan gick till och med till motoffensiv. Den 21 februari ombildade han sin regering, varvid han nonchalerade de demonstrerande studenterna genom att behålla samtliga de kritiserade ministrarna och därtill öppet utmanade armén genom att avskeda general Nasution från försvarsministerposten och ersätta honom med den vänsterorienterade generalen Sar-bini. I det läget visade general Nasution en obeslutsamhet, som i hög grad bidrog till att minska hans politiska inflytande.

Studentorganisationerna KAMI och KAPPI intensifierade sina demonstrationer efter regeringsombildningen och mötte för första gången av Sukarnoanhängare inspirerade motdemonstrationer. I en situation, som såg alltmera kritisk ut, vände sig en grupp generaler till den man som slog ned GESTAPU-kuppen — den nyutnämnde arméchefen Suharto. Officerarna ställde under dramatiska omständigheter presidenten inför ett ultimatum, enligt vilket han skulle överlämna praktiskt taget samtliga sina maktbefogenheter till Suharto. Efter att ha utsatts för hårda påtryckningar, skrev Sukarno på den 11 mars på kvällen. En vecka senare bildades en ny regering, samtidigt som Subandrio, Saleh och 13 andra ministrar arresterades. ”Den nya ordningen” hade avlöst ”den gamla ordningen”.

Vägen låg nu öppen för Suharto och hans medarbetare vad gällde att avbryta ”konfrontationen” med Malaysia samt att låta Indonesien återinträda i FN och andra internationella organ. Samtidigt ökade emellertid trycket från KAMI och KAPPI samt de andra antisukarnoistiska grupperingarna på de nya ledarna att låta avsätta den tredskande presidenten och ställa honom inför rätta för hans roll i GESTAPU-kuppen samt hans ”ekonomiska vanstyre” av Indonesien.

Suharto beslöt emellertid att skynda långsamt: delar av armén samt stora grupper inom marinkåren och flygvapnet samt inom civilförvaltningen motsatte sig alltför långt gående åtgärder mot presidenten. Ledarna för de återstående politiska partierna — Nahdatul Ulama och PNI — hade i många fall intima personliga relationer med Sukarno och betraktade honom efter GESTAPU-affären som den enda kvarvarande garantin mot en total militärdiktatur. Tyngst i generalernas kalkyler vägde förmodligen ändå medvetandet om att Sukarno på den mellan- och östjavanesiska landsbygden var föremål för en mystiskt färgad vördnad, vilket skulle kunna göra det mycket riskabelt att alltför snabbt och drastiskt ingripa mot honom.

Under ständigt tryck från de sukarnofientliga krafterna accepterade Suharto emellertid, att den provisoriska folkkongressen — som rensats från prokommunistiska och prosukarnoistiska medlemmar — successivt berövade Sukarno, vad som återstod av hans maktbefogenheter och hans värdighetstecken, samt steg för steg inskränkte hans rörelse- och yttrandefrihet. Man lät kompromettera presidenten genom en rad rättegångar mot hans medarbetare — både Subandrio och Chaerul Saleh dömdes till döden liksom ledarna för GESTAPU. Den 12 mars 1967 full-

boardades processen, då folkkongressen avsatte Sukarno från hans ämbete — så långt som till en rättegång vågade man dock inte gå. Sedan dess har den forne ”landsfadern och nationalhjälten” hållits i husarrest — först i Bogor och sedan i Djakarta.

Generaler och ekonomer

General Suharto har sedan den 12 mars 1967 lett Indonesiens öden — först som fungerande president och därefter som fullvärdig president. Den regim han stått i spetsen för dominerades till en början av officerare men innehöll även ett antal representanter för de stora politiska partierna NU och PNI samt ett fåtal opolitiska experter — såsom utrikesminister Adam Malik och ekonomiminister Hamengku Buwono. Efter de ekonomiska bakslagen 1967-1968 har antalet officerare i toppen dock starkt reducerats till förmån för ”teknokrater”. Därmed inte sagt att generalerna skulle ha släppt greppet kring landet, bara att de i en allt allvarligare ekonomisk situation mobiliserat bästa tillgängliga fackkunskap.

Satsningen på ”teknokraterna” har också givit utdelning under 1968-1969 så till vida som att man lyckats bromsa inflationen och skapa bättre tillgång på livsviktiga förnödenheter, såsom ris och textilier. Detta har dock skett på bekostnad av att ”Sukarnoskulden” på 2,5 miljarder dollar i början av 1969 stigit till 3 miljarder dollar. Också för förverkligandet av sin femårsplan kommer regeringen att i stor omfattning tvingas förlita sig på utländska lån och krediter, trots att målsättningen i och för sig är blygsam. Man satsar främst på en utveckling av jordbruket och en rehabilitering av den ekonomiska infrastrukturen. Någon ”inhemsk” industrialisering är det ännu inte tal om, endast om en reaktivering av redan existerande industrier. Däremot har man återlämnat en lång rad under ”gamla ordningen” nationaliserade utländska företag och samtidigt försökt skapa ett gynnsamt klimat för nyinvesteringar av utländskt kapital.

Det ”konstgjorda” ekonomiska tillfrisknandet har endast gynnat ett litet toppskikt, medan den stora massan av det indonesiska folket snarare fått det svårare på grund av deflatoriska åtgärder. För gemene man förvärras läget av att regeringen för förverkligandet av sina ekonomiska direktiv är beroende av en militärdominerad — överdimensionerad och underbetald — förvaltningsapparat inom vilken korrupktion och nepotism blomstrar. I problemområdena på mellersta och östra Java har de lokala militärbefälhavarna i många fall aktivt bistått den islamiska ortodoxin att plocka frukterna av segern över PKI. Man har tillåtit de ortodoxa jordägarna att återta de tegar, som fattigbönderna ockuperade under ”aksi sepihak”, och man har tillåtit de islamiska religionslärarna att bedriva en veritabel tvångsislamisering bland synkretisterna. Det är åtminstone delvis mot denna bakgrund man får se rapporterna om förnyad kommunistisk och sukarnoistisk aktivitet i området. Även om den militär-ortodoxa alliansen för närvarande tycks ha full kontroll över läget, är det överbefolkade och utfattiga mellersta och östra Java på litet längre sikt Indonesiens krutdurk. Den stora tragedin är att småbönderna sedan PKI krossats inte längre har något språkrör på hög nivå för sina krav på en radikal förändring av sina levnadsvillkor.

Det står fullt klart att det för närvarande inte finns något alternativ till det militära styret i Indonesien. De stora politiska partierna Nahdatul Ulama och PNI har på riksplanet inte förmått ta sig ur den handlingsförklamation som påtvingades dem under ”gamla ordningen”. Därtill är det konservativa Nahdatul Ulama svårt skakat av de reformvänliga muslimernas återkomst på den politiska scenen i form av Partai Muslimin Indonesia (PMI), medan nationalistpartiet PNI allvarligt rubbats av att man tvingats avsvära sig den sukarnoistiska ideologin och göra sig av med de tongivande sukarnoistiska krafterna. Studentorganisationerna KAMI och KAPPI har efter sin högkonjunktur under 1966-1967 visat splittrings- och upplösningstendenser. Medan många av de båda organisationernas ledare låtit sig enrolleras i eliten, råder det bland studenterna i gemen

en stark desillusion över den uteblivna demokratiseringen och liberaliseringen. Trots att inte heller armén är fri från sektarism, är den för närvarande den mest homogena och funktionsdugliga politiska kraften i landet.

Mot denna bakgrund är det tvivelaktigt, om de till juli 1971 utsatta allmänna valen kan hållas. Även om så skulle bli fallet, kommer armén att på förhand tillförsäkra sig en så stor andel av platserna i den nya folkkongressen, att man även framgent kan utöva ett avgörande inflytande — bl.a. på församlingens val av president 1973. Generalerna och teknokraterna i Suhartoregimen kommer av allt att döma att ännu en tid framöver dominera den politiska scenen i Indonesien.

Den blodiga omvälvningen i slutet av 1965 och i början av 1966 har — som vi sett — lett till en total omorientering i Indonesiens in- och utrikespolitik. Ännu återstår det att se om denna omorientering skall leda till en lösning av de svåra ekonomiska och sociala problemen i öriket.

April 1969

Litteratur

Basuki Gunawan, K., *Staatsgreep in Djakarta*. Meppel 1968.

Dahm, B., *Sukarnos Kampf um Indonesiens Unabhängigkeit*. Frankfurt am Main 1966.

Hughes, J., *Indonesian Upheaval* New York 1967.

— *The end of Sukarno. A coup that misfired. A purge that ran wild*. London 1967.

Kuijk, O. och van Veen, B., *Soekarno Tabeh*. Amsterdam 1967.

Ljunglöf, L., *Indonesien under Sukarno* (Världspolitikens dagsfrågor 1962:8).

Pluvier, J.M., *Confrontations. A study in Indonesian politics*. Oxford 1965.

Weatherbee, D.E., *Sukarno's Indonesian Revolution*. Yale 1966.

Wickbom, T.G., *Malaysia*. (Världspolitikens dagsfrågor 1964:4).

Uppsatser i tidskrifterna *Asian Survey* (University of California), *Pacific Affairs* (University of British Columbia, Vancouver) och *Far Eastern Economic Review* (Hongkong).